

TOM ROB SMIT

FARIMA

Preveo
Marko Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Tom Rob Smith

THE FARM

Copyright © 2014 by Tom Rob Smith

Translation copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA

Od istog autora:

Dete 44

Tajni govor

Agent 6

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

FARIMA

DO TOG TELEFONSKOG POZIVA DAN je bio običan. Nato-
varen namirnicama, vraćao sam se kući Bermondsi-
jem, gradskom četvrti Londona odmah južno od reke. Bilo
je sparno avgustovsko veče i, budući da sam žudeo da što
pre stignem kući i da se istuširam, kada je telefon zazvonio
pomislio sam da ga zanemarim. Znatizželja je bila jača od
mene pa sam usporio, izvukao telefon iz džepa i prslonio ga
na uvo – dok se na ekranu stvarala lokvica znoja. Bio je tata.
Nedavno se odselio u Švedsku i poziv je bio neuobičajen;
retko se služio mobilnim i bilo bi skupo zvati London. Tata
je plakao. Naglo sam stao ispustivši kesu s namirnicama.
Nikada ga ranije nisam čuo kako plače. Moji roditelji su
oduvek pazili da se preda mnom ne raspravljaju i ne gube
strpljenje. U našem domaćinstvu nije bilo ni ljutih prepirki
ni svađa praćenih suzama. Rekao sam:

„Tata?“

„Tvoja majka... nije dobro.“

„Mama je bolesna?“

„Strašno je tužno.“

„Tužno zato što je bolesna? Šta joj je? Šta je mami?“

Tata je još plakao. Mogao sam samo nemo da čekam dok nije rekao:

„Uobražava nešto – nešto strašno, strašno.“

Kada je pomenuo njenu uobrazilju, a ne neko telesno oboljenje, toliko sam se začudio i iznenadio da sam čučnuo pridržavajući se rukom za topao ispucali betonski trotoar i posmatrajući kako kroz dno kese s namirnicama koju sam ispustio probija mrlja crvenog sosa. Konačno sam pitao:

„Od kada?“

„Od početka leta.“

Već mesecima a ja nisam znao – bio sam ovde, u Londonu, neobavešten, dok je tata tajio, po običaju. Naslutivši o čemu razmišljam, dodao je:

„Bio sam uveren da mogu da joj pomognem. Možda sam predugo čekao, ali simptomi su počeli da se javljaju postepeno – uznemirenost i čudne opaske, od čega svi katkada patimo. Zatim su usledile tvrdnje. Tvrdi da ima dokaze, govori o dokazima i osumnjičenima, ali to su besmislice i laži.“

Tata je govorio glasnije, prkosno, odlučno, nije više plakao. Vratila mu se lakoća izražavanja. U njegovom glasu nije bilo samo tuge.

„Nadao sam se da će proći, ili da joj je samo potrebno vremena da se prilagodi životu u Švedskoj, na farmi. Ali bilo je sve gore i gore. A sada...“

Moji roditelji su pripadali generaciji koja nije htela da ide kod lekara osim ako u pitanju nije povreda koja se može videti očima ili opipati prstima. Bilo im je nezamislivo da nekoga koga ne poznaju opterećuju privatnim pojedinstvima iz svog života.

„Tata, reci mi da je bila kod lekara.“

„Lekar kaže da je u pitanju psihotična epizoda. Danijele...“

Mama i tata su bili jedini ljudi na svetu koji nisu skraćivali moje ime u „Dan“.

„Mama ti je u bolnici. Smestio sam je onamo.“

Čuo sam tu poslednju vest i zaustio nemajući pojma šta da kažem, možda samo da uskliknem od iznenađenja, ali na kraju nisam rekao ništa.

„Danijele?“

„Da.“

„Jesi li čuo?“

„Čuo sam.“

Pored mene prošla su neka ulubljena kola usporivši da me osmotre, ali se ne zaustavivši. Pogledao sam na sat. Osam uveče i slabi izgledi da večeras stignem na neki let – leteću sutra rano ujutru. Umesto da se prepustim osećanjima, preuzeo sam na sebe obavezu da budem delotvoran. Razgovarali smo još malo. Posle onog poremećaja iz prvih nekoliko minuta obojica smo se vraćali svojoj naravi – prisebnosti i odmerenosti. Rekao sam:

„Rezervisaću let za ujutru. Javiću ti se kada to obavim. Jesi li na farmi? Ili u bolnici?“

Bio je na farmi.

Kada se poziv završio, uzeo sam da preturam po kesi s namirnicama vadeći stvar po stvar i ređajući ih na pločnik dok nisam pronašao onu napuklu teglu kečapa i pažljivo je izvadio, dok su krhotine od stakla stajale na svom mestu samo zahvaljujući etiketi. Bacio sam je u obližnju kantu za đubre i vratio se svojim rasturenim namirnicama pa obrisao višak kečapa papirnim maramicama. Možda se čini da to

nije bilo neophodno – jebeš kesu, mama mi je bolesna – ali napukla tegla je mogla da se razbije na komade a kečap razmaže po svemu, no u svakom slučaju, bilo je neke utehe u jednoličnoj jednostavnosti tog zadatka. Uzeo sam kesu i bržim korakom produžio kući, na poslednji sprat nekadašnje fabrike koja je sada bila stambena zgrada. Stao sam pod hladan tuš i pomišljao da zaplačem – zar ne treba da plačem? Pitao sam se kao da je to isto kao kada bi trebalo da odlučim da li da popušim cigaretu. Nije li to moja sinovska dužnost? Plakanje bi trebalo da bude prirodno. Ali pre nego što pokažem neko osećanje, ja zastanem. U očima onih koji me ne poznaju, uzdržan sam. U ovom slučaju posredi nije bio oprez – bila je neverica. Nisam mogao da pripojim neku emotivnu reakciju situaciji koju ne razumem. Neću da plačem. Ima isuviše pitanja bez odgovora da bih plakao.

Pošto sam se istuširao, seo sam za računar da proučim mejlove koje mi je mama poslala proteklih pet meseci; pitao sam se da nije bilo nekih nagoveštaja koji su mi promakli. S roditeljima se nisam video od aprila, otkako su se odselili u Švedsku. Na zabavi koju smo im priredili za oproštaj s Engleskom nazdravili smo za njihovu mirnu penziju. Svi gosti su stajali ispred njihove stare kuće i privrženo im mahali na rastanku. Nemam ni braće ni sestara, nemam ujaka ni ujni, stričeva ni strina; kada govorim o porodici, mislim na nas troje, mamu, tatu i mene – trougao, nalik deliću nekog sazvežđa, tri blistave međusobno zbijene zvezde s mnogo praznog prostora oko sebe. Odsustvo rodbine se nikada nije podrobnije pretresalo. Bilo je nekih naznaka – moji roditelji su bili strogo vaspitavani i otuđeni od svojih roditelja, i bio sam siguran da je njihov zavet da se nikada ne

---

svađaju preda mnom potekao od snažne želje da mi pruže drugačije detinjstvo od onoga kakvo su sami imali. Iza toga se nije krila britanska uzdržanost. Na ljubavi, ili sreći, nikada nisu škrtarili, već su ih iskazivali u svakoj prilici. Kada su vremena bila dobra, slavili su; kada vremena nisu bila tako dobra, bili su optimistični. Zato neki ljudi smatraju da sam zaštićen – video sam samo dobra vremena. Zla vremena su bila sakrivena. Bio sam saučesnik u tom aranžmanu. Nisam ispitivao. Ona oproštajna zabava bila je od dobrih vremena: društvo ih je bodrilo dok su mama i tata kretali na put, upuštali se u jednu veliku pustolovinu, a mama se vraćala u zemlju koju je napustila kada joj je bilo tek šesnaest godina.

Ubrzo pošto su stigli na tu zabačenu farmu, koja se nalazila na samom jugu Švedske, mama je počela redovno da mi piše. Mejlovi su opisivali koliko im je krasan život na farmi, koliko je lep seoski predeo, koliko su meštani srdačni. Ukoliko je nagoveštaj da nešto nije u redu i postojao, bio je jedva primetan i pogrešno sam ga protumačio. Kako su nedelje proticale, njeni mejlovi su bivali sve kraći, kao i rečenice kojima je izražavala zadivljenost. U svojoj glavi, shvatio sam to kao nešto povoljno. Mama se sigurno prilagodila i nema ni trenutka slobodnog vremena. Blesnuo je poslednji mejl koji mi je poslala:

Danijele!

Ništa drugo, samo moje ime i uzvičnik – odreagovao sam tako što sam joj brzometno odgovorio da se nešto poremetilo i da njen mejl nije stigao u celosti, i zamolio je da ga pošalje ponovo otpisavši njen mejl od jedne reči kao grešku,

čak i ne uzimajući u obzir mogućnost da je taj mejl možda poslat na brzinu, u neprilici.

Uznemirivši se poimanjem da sam bio slep i zabrinuvši se da mi nije možda promaklo još nešto, proučio sam čitav lanac prepiske. Međutim, nije bilo nikakvih pokazatelja, nikakvih zbunjujućih uzleta mašte; njen stil pisanja bio je sve vreme uobičajen i služila se uglavnom engleskim pošto sam ja, sramotno, gotovo sasvim zaboravio švedski, kome me je učila kad sam bio mali. U jednom mejlu nalazila su se dva velika priloga – fotografije. Sigurno sam ih već pogledao, ali glava mi je sada bila prazna. Prva se pojavila na ekranu – sumoran ambar sa zarđalim čeličnim krovom, sivo nebo, ispred parkiran traktor. Uvećavši staklo kabine, video sam delimičan odraz fotografa – mame – čije je lice zamutio blic, pa se činilo da joj se glava rasprsla u blistave šiljke bele svetlosti. Na drugoj se video tata kako stoji ispred njihove seoske kuće i razgovara s nekim visokim neznancem. Fotografija kao da je bila uslikana bez očevoeg znanja. Iz daljine, pre je ličila na fotografiju snimljenu za vreme prismotre nego na porodičnu fotku. Nijedna se nije slagala s onim opisima velike lepote, premda ja, razume se, nisam dovodio u pitanje tu nepodudarnost, već odgovorio da i sâm jedva čekam da posetim farmu. To je bila laž. Nisam se radovao svojoj poseti i odlagao sam je već nekoliko puta pomerajući je s početka za kraj leta pa za početak jeseni i iznoseći neodređene polu-istine kao obrazloženje.

Pravi razlog za odgađanje bio je moj strah. Nisam rekao roditeljima da živim s partnerom i da se poznajemo već tri

---

godine. Obmana se već bila toliko uvrežila da sam postao uveren da je ne mogu razmrsiti a da ne povredim porodicu. Na fakultetu sam se viđao s devojkama; moji roditelji su kovali za te devojke i izražavali radost zbog mog izbora – devojke su bile lepe, duhovite i pametne. Ali kada bi se skinule, srce mi nije ubrzavalo, a u toku seksa ispoljavao sam zanatsku usredsređenost na zadatak pred sobom, uverenje da pružanje zadovoljstva znači da nisam peder. Istinu sam prihvatio tek kada sam se odselio od kuće, rekavši prijateljima ali izostavivši mamu i tatu, ne od stida već od kukavičluka i s najboljom namerom. Bio sam prestravljen da ću pokvariti uspomenu na svoje detinjstvo. Moji roditelji su se izuzetno potrudili da stvore srećan dom, žrtvovali se, svečano se zavetovali na mir, zakleli se da mi pruže utočište bez trauma i, nikada, ni jedan jedini put, nisu pogrešili. Voleo sam ih zbog toga. Kada čuju istinu, sigurno će zaključiti da su podbacili. Setiće se svih laži koje sam sigurno izrekao. Zamisliće me kao usamljenog i namučenog, kinjenog i ismevanog, a ništa od toga nije tako. Mladost mi je bila laka. Iz detinjstva u zrelo doba prešao sam bodro i samouvereno – moja svetloplava kosa izgubila je sjaj tek neznatno, a moje svetloplave oči nimalo – a s naočitošću došla je i nezasluzena popularnost. Te godine su minule glatko. Čak sam i svoju tajnu nosio lako. Nije me rastuživala. Samo nisam o tome odveć duboko razmišljao. Na kraju krajeva, svodilo se na ovo: nisam mogao da podnesem pomisao na to da se moji roditelji pitaju jesam li ikada sumnjao u njihovu ljubav. Činilo mi se da to nije pošteno prema njima. Mogao sam da čujem sebe kako očajnički govorim ne verujući u sopstvene reči:

„To ništa ne menja!“

Bio sam siguran da će prihvatiti mog partnera i slaviti našu vezu kao što su slavili i sve ostalo, ali da će ostati trag

tuge. Da će zamreti uspomena na jedno savršeno detinjstvo i da ćemo ga oplakivati kao što bismo zacemento oplakivali smrt neke voljene osobe. Otud je pravi razlog za odlaganje moje posete Švedskoj bilo obećanje koje sam dao partneru da će to biti prilika kada ću roditeljima reći istinu, kada ću, napokon, nakon svih tih godina, podeliti s njima kako mi se partner zove.

Mark se te večeri vratio kući i zatekao me za računarom kako pretražujem letove za Švedsku i, pre nego što sam išta stigao da kažem, osmehnuo se pretpostavljajući da se lažima bliži kraj. Bio sam prespor da bih predupredio njegovu grešku i umesto toga bio prisiljen da ga ispravim preuzevši tatin eufemizam:

„Mama mi je bolesna.“

Bilo je bolno gledati Marka kako se prilagođava i sakriva razočaranje. Bio je jedanaest godina stariji od mene – upravo navršio četrdesetu – i stan je bio njegov, a dobio ga je zato što je bio uspešan korporativni advokat. Davao sam sve od sebe da igram ravnopravnu ulogu u našoj vezi i naročito pazio da za stanarinu dajem najviše što mogu da priuštim. Ali, istini za volju, nisam mogao da priuštim mnogo. Radio sam honorarno kao dizajner za preduzeće koje je pretvaralo krovne prostore u bašte i plaćali su me samo kada je bilo provizije. Dok smo se mučili da preživimo za vreme krize, nismo imali nikakvih poslova u najavi. Šta je Mark video u meni? Slutio sam da čezne za onakvim mirnim kućnim životom koji sam ja iskusio. Nisam se prepirao. Nisam se svađao. Idući stopama svojih roditelja, svojski sam se trudio da naš dom bude sklonište od sveta. Mark je deset godina bio u braku sa ženom, što se okončalo

---

gorkim razvodom. Njegova bivša supruga izjavila je da joj je ukrao najbolje godine života i da je proćerdala ljubav na njega i da sada, u srednjim tridesetim, neće moći da nađe pravog partnera. Mark je prihvatio to gledište i nosio teško breme krivice. Nisam bio siguran da će ikada nestati. Viđao sam neke njegove fotke iz njegovih dvadesetih, kada je bio pun vedrog samopouzdanja i izgledao uglađeno u skupim odelima – nekada je mnogo vežbao u teretani i ramena su mu bila široka a ruke snažne. Odlazio je u striptiz klubove i ugovarao razuzdane momačke večeri za svoje kolege. Glasno se smejavao na viceve i pljeskao ljude po leđima. Više se nije tako smejavao. Za vreme razvoda, njegovi roditelji su stali na stranu njegove bivše žene. Mark se pogotovo zgadio svom ocu. Nisu više razgovarali. Njegova mama nam je slala muzičke božićne čestitke kao da želi da kaže još nešto ali ne zna sasvim kako. Njegov tata ih nikada nije potpisivao. Jednim delom pitao sam se da ne vidi Mark moje roditelje kao drugu priliku. Ne treba ni da govorim da je imao sva prava da traži da budu deo njegovog života. Odlaganje je prihvatao samo zato što je, budući da je i njemu bilo potrebno toliko vremena da izađe iz ormara, smatrao da ne može ništa da zahteva što se toga tiče. Na nekom nivou sigurno sam iskorišćavao tu činjenicu. Skidala je pritisak sa mene. Omogućavala mi je da iznova i iznova odlažem istinu.

Bez ikakvog posla na vidiku, nije mi predstavljalo teškoću da u tako kratkom roku odletim u Švedsku. Sporno je bilo samo kako ću priuštiti kartu. Nije dolazilo u obzir da Mark plati pošto roditeljima nisam rekao ni kako se zove. Podigao sam sve što mi je ostalo od ušteđevine i produžio dozvoljeni minus i, kada sam rezervisao kartu, javio sam tati pojedinosti.

Prvi odgovarajući avion poletao je s aerodroma *Hitrou* sutradan ujutru u devet i trideset i stizao u Geteborg, na jugu Švedske, u podne. Nije izustio više od nekoliko reči i zvučao je poraženo i kao da je na samrti. Zabrinut kako se sâm snalazi na toj izolovanoj farmi, pitao sam ga šta radi. Odgovorio je:

„Spremam. Pretresla je sve fioke, sve kredence.“

„Šta je tražila?“

„Ne znam. Nema tu nikakvog smisla. Danijele, pisala je po zidovima.“

Pitao sam ga šta je pisala. Rekao je:

„Nije važno.“

Nije bilo šanse da spavam te noći. Po glavi su mi se vrtela sećanja na mamu, a u njihovoj žiži bilo je vreme koje smo zajedno proveli u Švedskoj, dvadeset godina pre toga, sami na jednom ostrvcetu za odmor u arhipelagu severno od Geteborga, sedeći jedno pokraj drugog na steni, s nogama u moru. U daljini, prema okeanu, dubokim vodama plovio je neki trgovački brod, a mi smo posmatrali kako ka nama putuje talas koji je napravio njegov pramac, nabor na inače ravnom moru; ni ona ni ja nismo se micali, već se uhvatili za ruke i čekali neizbežni udar, a talas je rastao dok je prelazio preko plicaka a potom se razbio o dno stene i pokvasio nas do gole kože. Izabrao sam tu uspomenu zato što je to bilo otprilike onda kada smo mama i ja bili najbliži, kada nisam mogao da zamislim da donesem neku važnu odluku a da se ne posavetujem s njom.

Sutradan ujutru Mark je tražio da me on odveze na *Hitrou*, iako smo obojica znali da će brže biti javnim prevozom. Kada

---

bismo naišli na zakrčenje saobraćaja, nisam se ni žalio ni gledao na sat, znajući koliko bi Mark voleo da ide sa mnom i koliko sam mu onemogućio da učestvuje van te vožnje kolima. Kada je trebalo da izađem iz kola, zagrlio me je. Na moje iznenađenje, bio je na ivici plača – osećao sam kako mu grudi prigušeno drhte. Uverio sam ga da nema potrebe da me prati kroz ulaz za odlaske i oprostili smo se napolju.

Sprezivši kartu i pasoš, baš je trebalo da se čekiram kada mi je zazvonio telefon:

„Danijele, nema je!“

„Nema je gde, tata?“

„U bolnici! Otpustili su je. Juče sam je doveo. Sama ne bi otišla. Ali nije se bunila, tako da je primljena uz vlastitu saglasnost. Onda, kada sam ja otišao – ubedila je lekare da je otpuste.“

„Mama ih je ubedila? Rekao si da su lekari postavili dijagnozu da je psihotična.“

Tata nije odgovorio. Nisam odustajao:

„Osoblje nije razgovaralo s tobom o njenom otpuštanju?“

Glas mu se stišao:

„Sigurno ih je zamolila da ne razgovaraju sa mnom.“

„Zašto bi to učinila?“

„Ja sam jedan od ljudi protiv kojih iznosi tvrdnje.“

Brže-bolje dodao je:

„Ništa od toga što tvrdi nije istina.“

Sad je na mene bio red da ćutim. Želeo sam da pitam za te tvrdnje, ali nisam mogao da se nateram na to. Seo sam na prtljag, s glavom u rukama, pustivši da me red zaobilazi.

„Ima li telefon?“

„Razbila je svoj pre nekoliko nedelja. Ne veruje im.“

Zastao sam zamislivši svoju štedljivu majku kako nerazumno razbija telefon. Tata mi je opisivao postupke nekoga koga nisam poznavao.

„Novca?“

„Verovatno malo – sa sobom nosi kožnu torbu. Stalno je drži na oku.“

„Šta je u njoj?“

„Raznorazne koještarije za koje misli da su važne. Ona to zove dokazima.“

„Kako je napustila bolnicu?“

„Bolnica neće da mi kaže čak ni to. Mogla bi da bude bilo gde!“

Prvi put osetivši kako me obuzima panika, rekao sam:

„Ti i mama imate zajedničke račune. Možeš da pozoveš banku i da se raspitaš za nedavne transakcije. Da joj uđeš u trag preko kartice.“

Po njegovom ćutanju zaključio sam da nikada nije zvao banku: novčana pitanja oduvek je prepuštao mami. Budući nadarena sklonošću prema brojkama i usredsređenošću neophodnom za višesatno sklapanje prihoda i izdataka, ona je u njihovom zajedničkom poslovanju vodila knjige, plaćala račune i podnosila godišnji poreski obračun. Mogao sam da zamislim njenu staromodnu knjigu poslovanja, iz vremena pre radnih tabela. Toliko je olovkom pritiskala po njoj da su brojevi ličili na Brajevo pismo.

„Tata, proverí s bankom i odmah mi se javi.“

Dok sam čekao, iskoračio sam iz reda i izašao iz zgrade terminala pa šetkao tamo-amo među gomilom pušača mučeći se s mišlju da je mama izgubljena u Švedskoj. Opet mi je zazvonio telefon. Iznenadio sam se što je tata tako brzo uspeo da izvrši zadatak, samo što to nije bio tata:

„Danijele, slušaj me pažljivo...“

Bila je mama.

„Ja sam u telefonskoj govornici i nemam mnogo kredita. Sigurna sam da je tvoj otac već razgovarao s tobom. Sve što ti je taj čovek rekao jeste laž. Nisam luda. Nije mi potreban lekar. Potrebna mi je policija. Baš se spremam da se ukrkam na let za London. Sačekaj me na *Hitrou*, terminal...“

Tek tada napravila je prvu stanku da proveriti podatke na karti. Ugrabivši priliku, pošlo mi je za rukom da izustim samo bedno „... Mama!“

„Danijele, ne govori, imam vrlo malo vremena. Avion stiže na terminal jedan. Sleteću za dva sata. Ako tvoj otac bude zvao, zapamti...“

Veza se prekinula.

Pokušao sam da pozovem telefonsku govornicu u nadi da će mama dići slušalicu, ali niko se nije javljao. Dok sam se spremao da pokušam ponovo, javio se tata. Počeo je da govori bez ikakvog uvoda, a zvučao je kao da čita iz beleški:

„Jutros u sedam i dvadeset potrošila je četiristo funti na geteborškom aerodromu. Prodavac je bio *Skandinejvijan erlajns*. Stiže na prvi let za *Hitrou*. Krenula je kod tebe! Danijele?“

„Da.“

Zašto mu nisam rekao da je mama upravo zvala i da već znam da je krenula? Jesam li joj poverovao? Zvučala je strogo i autoritativno. Očekivao sam tok svesti, a ne jasne činjenice i sažete rečenice. Zbunio sam se. Činilo mi se da bi bilo napadno i svadljivo da ponovim njene tvrdnje da je tata lažov. Promucao sam odgovor:

„Sačekaću je ovde. Kada ćeš ti doleteti?“

„Neću.“

„Ostaješ u Švedskoj?“

„Ako bude mislila da sam u Švedskoj, opustiće se. Uvrtela je sebi u glavu da je progonim. Mojim ostankom ovde dobićeš malo na vremenu. Moraš da je nagovoriš da potraži pomoć. Ja ne mogu da joj pomognem. Ne dâ mi. Odvedi je kod lekara. Imaš bolje izgleda ako ne brine zbog mene.“

Nisam mogao da pratim njegovo rasuđivanje.

„Javiću ti se kada stigne. Hajde da tada osmislimo neki plan.“

Završio sam razgovor s mislima prignječenim između tumačenjâ. Ako mama ima psihotičnu epizodu, zašto su je lekari otpustili? Trebalo je da obaveste tatu čak i ako nisu mogli da je zadrže nekom zakonskom formalnošću, a ipak su odbili ponevši se prema njemu kao prema kakvoj neprijateljskoj sili i pomogavši joj da pobegne ne iz bolnice već od njega. Mora da drugi ljudi misle da je s njom sve u redu. Službenici avio-prevoznika prodali su joj kartu, obezbeđenje ju je propustilo kroz aerodromsku kontrolu – niko je nije zaustavio. Ne mogavši da se otresem one fotografije koju mi je mama poslala mejlom, a na kojoj se video tata u razgovoru s nekim neznancem, počeo sam da se pitam šta je pisala po zidovima.

Danijele!

U mojoj glavi to je počinjalo da zvuči kao vapaj za pomoć.

Ekran se ažurirao: mamin avion je sleteo. Automatska vrata su se otvorila, a ja pohitao do samih ograda da proveravam etikete na prtljagu. Ubrzo su lagano počeli da prolaze

---

putnici iz Geteborga. Prvi su bili rukovodioci, koji su tražili laminirani plastični znak sa svojim imenom; za njima su usledili parovi pa porodice s glomaznim prtljagom naslaganim visoko. Nije bilo ni traga od mame, koja je inače hodala žustro, a nisam mogao da zamislim da je čekirala prtljag za tovarni prostor aviona. Polako me je mimoišao jedan stariji čovek, zasigurno jedan od poslednjih putnika iz Geteborga. Ozbiljno sam razmatrao da pozovem tatu i objasnim mu da je nešto pošlo naopako. Onda su divovska vrata zaštitala i otvorila se i kroz njih je prošla mama.

Pogled joj je bio uperen u tlo, kao da prati trag mrvica od hleba. Na ramenu joj je visila dotrajala kožna torba, toliko krcata da joj je remen bio nategnut. Nikada je dotada nisam video: nije to bilo nešto što bi mama obično kupila. Kao i torba, i njena odeća je pokazivala znakove muke. Cipele su joj bile izdrljane. Pantalone izgužvane oko kolenâ. Manjkalo joj je dugme na košulji. Mama je bila sklona preteranom doterivanju – otmeno za restorane, otmeno za pozorište, otmeno za posao iako nije bilo potrebe. Ona i tata imali su baštenski centar u severnom Londonu, smešten na jednoj uzanoj parceli u obliku slova „T“ između velelepni belih kuća ukrašenih gipsanim radovima, kupljenoj početkom sedamdesetih, kada je zemljište u Londonu bilo jeftino. Dok je tata nosio iscepane farmerke, džombaste čizme i vrećaste džempere, i pušio smotane cigarete, mama je nosila isključivo uštirkane bele košulje i pantalone, zimi vunene a leti pamučne. Mušterije su komentarisale njenu besprekornu odeću za posao i pitale se kako joj uspeva da ostane tako čista kada u fizičkom radu učestvuje isto koliko i tata. Kada bi je pitali, nasmejala bi se i prostodušno slegnula ramenima

kao da hoće da kaže: „Nemam pojma!“ Ali to je bilo proračunato. U prostoriji pozadi uvek je bilo rezervne presvlake. Govorila mi je da je za nju, kao za lice preduzeća, važno da neguje svoj izgled u javnosti.

Pustio sam mamu da prođe pored mene pitajući se hoće li me videti. Bila je приметно mršavija nego kada smo se rastali u aprilu, nezdravo mršava. Pantalone su joj bile mlitave i podsećale me na drvenu lutku i odeću koja s nje bezoblično visi. Kao da nije imala prirodnih oblina i pre je ličila na kakav na brzinu naškraban crtež nego na pravo ljudsko biće. Njena kratka plava kosa izgledala je kao da je mokra; bila je začešljana, glatka i zalizana, ne voskom ili gelom, nego vodom. Mora da je po napuštanju aviona svratila u toalet i potrudila se da se sredi kako bi bila sigurna da joj kosa ne štrči. Inače mladalačke pojave, lice joj je ostarilo minulih nekoliko meseci. Kao i odeća, i njena koža je nosila tragove muke. Po obrazima imala je tamne mrlje. Bore ispod očiju postale su joj naglašenije. Za razliku od toga, njene suzne plave oči bile su bistrije nego ikada. Dok sam zaobilazio ogradu, instinkt me je sprečavao da je dodirnem, zabrinutost da bi mogla vrisnuti.

„Mama.“

Podigla je glavu, uplašena, ali videvši da sam to ja – njen sin – pobeđnički se nasmešila:

„Danijele.“

Izgovorila je moje ime isto onako kao kada bih joj osvetlao obraz – sa spokojnom, silnom radošću. Kada smo se zagrlili, naslonila mi je lice na jednu stranu grudi. Odmakavši se, uhvatila me je za ruke a ja joj kradomice pregledao prste ivicom palca. Koža joj je bila gruba. Nokti su joj bili iskrzani i zapušteni. Prošaptala je:

„Gotovo je. Na sigurnom sam.“

*

Brzo sam ustanovio da joj je um oštar pošto je odmah pri-
metila moj prtljag:

„Za šta je to?“

„Tata me je sinoć zvao da mi kaže da si u bolnici...“

„Ne govori 'bolnica'. To je ludnica. Odvezao me je u
ludaru. Rekao je da mi je tamo mesto, u sobama pored ljudi
koji zavijaju kao životinje. Onda se javio tebi i rekao ti isto
to. Tvoja mama nije luda. Zar nije tako?“

Reagovao sam usporeno, budući da mi je bilo teško da
se prilagodim njenom svadljivom besu:

„Spremao sam se da odletim u Švedsku kada si se javila.“

„Znači poverovao si mu?“

„Zašto ne bih?“

„Računao je na to.“

„Reci mi šta se zbiva.“

„Ne ovde. Ne s ovim ljudima. Moramo to da uradimo
kako treba, od početka. To mora da se uradi propisno.
Molim te, bez pitanjâ? Ne još.“

U njenom načinu izražavanja bila je prisutna izvesna
formalnost, preterana ljubaznost; sve slogove izgovarala
je preterano razgovetno i gutala sve znake interpunkcije.
Pristao sam:

„Bez pitanjâ.“

Zahvalno mi je stegla ruku i spustila glas:

„Vodi me kući.“

Više nije imala kuću u Engleskoj. Proдалa ju je i preselila
se na farmu na Švedskoj, na farmu koja je trebalo da joj bude
poslednji i najsrećniji dom. Mogao sam samo da pretposta-
vim da misli na moj stan, Markov stan, stan čoveka za koga
nikada nije ni čula.

*

S Markom sam već razgovarao dok sam čekao da mamin avion sleti. Uznemirio ga je taj nepredviđeni razvoj događaja, posebno imajući u vidu da ona neće više biti pod lekarskim nadzorom. Biću prepušten sam sebi. Rekao sam mu da ću mu se javiti da bi bio u toku. Obećao sam i da ću se javiti tati, ali s mamom pored mene, nije bilo prilike da obavim taj poziv. Nisam se usuđivao da je ostavim samu i strahovao sam da bi, ukoliko bih se neskriveno javio tati, moglo da joj se učini da sam privržen njemu, a takvoj opasnosti nisam smeo da se izlažem; mogla bi da posumnja u mene ili, još gore, da pobegne, što mi nikada ne bi palo na pamet da tata to nije pomenuo. Bio sam prestravljen takvom mogućnošću. Gurnuo sam ruku u džep i utišao telefon.

Dok sam kupovao karte za voz do centra grada, mama se nije odvajala od mene. Uhvatio sam sebe kako je često pomno posmatram smešeci se u pokušaju da sakrijem činjenicu da je pod budnom prismotrom. S vremena na vreme uhvatila bi me za ruku, što nije radila otkako sam bio dete. Strategija mi je bila da se ponašam što nepristrasnije i ništa ne pretpostavljam, spreman da pravično saslušam njenu priču. Igram slučaja, nikada u prošlosti nisam morao da stanem uz mamu ili tatu naprosto zato što nikada nisam prisustvovao nekom njihovom sukobu u kome bih morao da biram stranu. Sve u svemu, bio sam bliži s mamom samo zato što je bila uključena u svakodnevne pojedinosti mog života. Tata se oduvek zadovoljavao time da se prikloni njenom sudu.

*

Kada smo se ukrkali u voz, mama je izabrala mesta u zadnjem delu vagona i ugnezдила se uz prozor. Njeno mesto, uvideo sam, imalo je najbolji pregled. Niko nije mogao da joj se prikrade. Stavila je torbu u krilo i držala je čvrsto – kao da je kurir s nekim paketom od suštinske važnosti. Upitao sam:

„Je li to sve što imaš?“

Svečano je potapšala po vrhu torbe:

„Ovo su dokazi koji pokazuju da nisam luda. Dokazi zločina koji se prikrivaju.“

Te reči toliko nisu imale veze s običnim životom da su mi zazvučale čudno. Međutim, bile su izgovorene ozbiljno. Upitao sam:

„Smem li da pogledam?“

„Ne ovde.“

Prislonila je prst na usne pokazujući mi da to nije tema o kojoj treba da razgovaramo na javnom mestu. Sâm taj gest bio je neobičan i bespotreban. Premda smo zajedno proveli više od trideset minuta, nisam mogao da ocenim njeno duševno stanje. Očekivao sam da ću odmah znati. Bila je drugačija, i fizički i po ponašanju. Bilo je nemoguće sa sigurnošću zaključiti jesu li te promene posledica nekog stvarnog doživljaja, ili se taj doživljaj odigrao samo u njenoj glavi. Mnogo je zavisilo od toga šta će izvaditi iz te torbe – mnogo je zavisilo od njenih dokaza.

Kada smo stigli na stanicu Paddington i spremali se da izađemo iz voza, mama me je šćepala za ruku, opsednuta živim i iznenadnim strahom:

„Obećaj mi da ćeš sve što govorim slušati bez predrasuda. Tražim samo da nemaš predrasuda. Obećaj mi da ćeš to učiniti, zato sam došla kod tebe. Obećaj mi!“

Dodirnuo sam je po ruci. Drhtala je, prestrašena da možda nisam na njenoj strani.

„Obećavam.“

Na zadnjem sedištu taksija, dok su nam ruke bile upletene poput ruku ljubavnikâ u begu, osetio sam miris njenog daha. Bio je jedva primetan i podsećao na miris metala. Pomislio sam na strugani čelik, ako uopšte postoji takav miris. Video sam da su joj usne ovičene tankom plavom linijom kao od studeni. Mama je ispratila moje misli pa zinula i isplazila jezik da ga pregledam. Vrh je bio crn, boje mastila hobotnice. Rekla je:

„Otrov.“

Pre nego što sam stigao da ispitam tu zapanjujuću tvrdnju, odmahнула je glavom i uperila prst u taksistu podsećajući me na svoju želju za poverljivošću. Zapitao sam se kakve su testove lekari u Švedskoj uradili i kakve su otrove otkrili, ako ih je uopšte bilo. Što je najvažnije, zapitao sam se na koga mama sumnja da je truje.

Taksi je stao ispred moje zgrade, na samo nekoliko stotina metara od mesta gde sam prethodne večeri ostavio svoje namirnice. Mama mi nikada ranije nije bila u poseti, sprečena mojim prigovorom da je sramotno da ti roditelji dođu u goste kada deliš stan s još nekim. Ne znam ni zašto su prihvatili takvu traljavu laž ni kako sam ja mogao da podnesem da je izgovorim. Ne želeći da remetim mamu sopstvenim

---

obelodanjenjima, rešio sam da se zasada ponašam u skladu s pričom koju sam stvorio za sebe. Poveo sam je u stan prekasno shvativši da će svako ko obraća pažnju zapaziti da se koristi samo jedna spavaća soba. Druga spavaća soba bila je nameštena kao radna. Kada sam otključao ulazna vrata, požurio sam da uđem prvi. Mama se po ulasku u nečiji dom uvek izuje, što će mi dati dovoljno vremena da zatvorim vrata od spavaće i radne sobe. Vratio sam se:

„Hteo sam da vidim ima li još koga kod kuće. Ali sve je u redu; sami smo.“

Mami je bilo drago. Međutim, zastala je ispred ona dvoja zatvorena vrata. Želela je da se sama uveri. Obgrlio sam je i poveo na sprat rekavši:

„Veruj mi, samo smo ti ja.“

Dok je stajala u dnevnom boravku s kuhinjom, jezgru Markovog stana, mama je bila pod utiskom svog prvog pogleda na moj dom. Mark je oduvek opisivao svoj ukus kao minimalistički i uzdao se u to da mu osobenost daje pogled na grad. Kada sam se uselio, gotovo da nije bilo nameštaja. Daleko od otmenog, stan je bio pust i turoban. Mark je tu spavao i jeo, ali nije živio. Malo-pomalo, davao sam predloge. Njegove stvari ne moraju da budu skrivene. Kutije mogu da se raspakuju. Posmatrao sam kako mama s izrazitom tačnošću prati liniju mog uticaja. Uzela je s police jednu knjigu, koju mi je sama poklonila. Izlanuo sam:

„Stan nije moj.“

Lagao sam godinama, spremno i lako, ali tog dana laži su me bolele kao da trčim s uganutim skočnim zglobovom. Mama me je uzela za ruku i rekla:

„Pokaži mi baštu.“

*

Mark je unajmio preduzeće za koje radim da osmisli i zasadi krovnu baštu. Tvrdio je da je još pre hteo to da uradi, ali bila je to usluga meni, svojevrсно pokroviteljstvo. Verujući da ću se baviti nečim drugačijim od njih, moji roditelji su oduvek bili potajno zbunjeni mojim izborom zanimanja. Oni su se oboje ispisali iz škole sa šesnaest godina, dok sam ja pohađao fakultet, samo da bih naposletku, manje-više, radio isti posao koji su oni radili čitavog života, s tim što sam ja imao overenu diplomu i počinjao s dvadeset hiljada funti duga. Ali čitavo detinjstvo proveo sam oko biljaka i cveća; nasledio sam dar svojih roditelja za uzgajanje, a posao, kada je kapao, pružao mi je zadovoljstvo. Dok sam sedeo na krovu među tim biljkama i gledao na London, bilo mi je lako da zaboravim da nešto nije u redu. Želeo sam da zauvek ostanem tako, da uživam na suncu i prijanjam za tu tišinu. Međutim, primetio sam da mamu ne zanima bašta; ona je procenjivala plan krova i izlaze u slučaju požara, i određivala pravce za bekstvo. Pogledala je na sat dok ju je obuzimalo veliko nestrpljenje:

„Nemamo mnogo vremena.“

Pre nego što ću čuti njenu verziju događaja, ponudio sam je hranom. Želeći da tera dalje, mama je učtivo odbila:

„Svašta moram da ti ispričam.“

Navalio sam. Jedna neosporna činjenica bila je da je oslabila. Ne mogavši da saznam kada je poslednji put jela – mama je vrdala po tom pitanju – uzeo sam da joj u blenderu spravim napitak od banana, jagoda i domaćeg meda. Stajala je i pomno pratila postupak:

„Veruješ mi, zar ne?“

Njeni instinkti su bili krajnja obazrivost i povišena sumnja i dozvoljavala mi je da koristim samo voće koje je pregledala. Da bih joj dokazao da je blendirano voće bezopasno, probao sam ga pre nego što sam joj pružio čašu. Otpila je najmanji mogući gutljajčić. Susrela se s mojim pogledom, shvativši da je to postalo ispit njenog duševnog stanja. Stav joj se promenio i počela je da pije žurnim dugim gutljajima. Iskapivši, izjavila je:

„Moram u toalet.“

Zabrinuo sam se da će naterati sebe da povrati, ali teško da sam mogao tražiti da idem s njom.

„Dole je.“

Izašla je iz kuhinje čvrsto držeći torbu, od koje se nije odvajala.

Izvadio sam telefon i video da imam trideset ili više propuštenih poziva od tate. Pozvao sam ga i prošaptao:

„Tata, ovde je, na sigurnom je. Ne mogu da razgovaram...“

Upao mi je u reč:

„Čekaj! Slušaj me!“

Bilo je rizično razgovarati tako s njim i bio sam zabrinut da ću biti uhvaćen. Okrenuo sam se s namerom da se pomerim prema vrhu stepenica da bih mogao da čujem kada se mama bude vraćala. Ali ona je već bila tu, na rubu sobe, i gledala me. Nije mogla tako brzo da se vrati iz toaleta. Mora da je slagala i stavila me na ispit, da vidi kako ću iskoristiti to vreme. Bio je to ispit na kom sam pao. Zurila je u mene pogledom kakav nikada ranije nisam video. Više joj nisam bio sin, već pretnja – neprijatelj.

*

Bio sam rastrzan između njih dvoje. Mama je rekla:

„To je on, zar ne?“

Nestalo je one formalnosti – ton joj je bio prožet optužbom i napadnošću. Tata je čuo njen glas u pozadini:

„Je l' tu?“

Oduzet neodlučnošću, nisam mogao da se pomerim, s telefonom prislonjenim na uvo – i pogledom uprtim u mamu. Tata je rekao:

„Danijele, ume da postane i nasilna.“

Čuvši šta mi je tata rekao, zavrteo sam glavom – ne, ne verujem u to. Mama nikada u životu nikoga nije povredila. Tata greši. Ili laže. Mama je koraknula ka meni uperivši prst u telefon:

„Budeš li mu rekao još jednu reč, ja odlazim.“

Dok se tatin glas još čuo, prekinuo sam vezu.

Kao da predajem oružje, pružio sam mami slušalicu. Dok sam se pravdao, zamuckivao sam:

„Obećao sam tati da ću ga zvrncuti kada stigneš. Samo da mu javim da si na sigurnom. Isto kao što sam tebi obećao da ću te saslušati. Molim te, mama, hajde da sednemo. Htela si da mi ispričaš svoju priču. Želim da je čujem.“

„Lekari su me pregledali. Je l' ti rekao to? Pregledali su me, saslušali moju priču i pustili me. Stručnjaci su mi poverovali. Njemu nisu.“

Zakoračila je prema meni pružajući mi svoju torbu – svoje dokaze. Dobivši drugu priliku, susreo sam se s njom na sredini sobe i dohvatio tu ispucalu kožu. Mama je morala da uloži napor volje da bi je pustila. Iznenadila me je težina

torbe. Kada sam je stavio na trpezarijski sto, opet je pozvao tata, a na ekranu se pojavila njegova slika. Mama je videla njegovo lice:

„Možeš da se javiš na telefon. Ili da otvoriš torbu.“

Ne obraćajući pažnju na telefon, stavio sam jednu ruku na vrh torbe i pritisnuo kako bih je otkopčao, a koža je zaškripala kada sam podigao preklopac i pogledao unutra.